

בן נח במצוותיו

(סנהדרין נו, א) תנו רבנן שבע מצות נצטוו בני נח דינין וברכת השם עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים וגזל ואבר מן החי.

חילוק בין ב"נ לבני ישראל בקיום המצוות

בספר משך חכמה (דברים לג, ד) עה"פ תורה צוה לנו משה מורשה וכו', מחלק בין בני ישראל בקיום התורה שלנו לשל בני נח בקיום הז' מצוות שלהם. שבני ישראל בעצמם ראו ושמעו השם מדבר למשה, כמאמר הנביא (ישעיה מג, יב) "ואתם עדי", ולכן האמונה היא אמיתית, ולכן אף על מצוות ב"נ, בני" מצווים רק ממה שהשי"ת אמר למשה שישמרו זה, ולא מחמת שנצטוו אדם ונח בהם, לפי שעל נביאותם בדבר השי"ת לא בא אמיתת עצמיות במוחש כמו שבא על נבואת משה.

וזה שאמר בפרק גיד הנשה (משנה ו) לא נצטוו ישראל אלא מסיני ואילך, וכתב הרמב"ם בפיה"מ ז"ל מסיני נאסר, שאתה צריך לדעת שכל מה שאנו נזהרים ממנו או עושים אותו היום אין אנו עושים זאת אלא מפני צווי ה' על ידי משה, לא מפני שה' צוה בכך לנביאים שקדמוהו. דוגמא לכך, אין אנו אוכלים אבר מן החי, לא מפני שה' אסר על בני נח אבר מן החי, אלא מפני שמשה אסר עלינו אבר מן החי במה שנצטווה בסיני, וכן אין אנו מלים בגלל שאברהם מל את עצמו ואנשי ביתו, אלא מפני שה' צונו על ידי משה להמול כמו שמל אברהם ע"ה. לא כן בני נח, הם אינם מצווים רק מנביאייהם (וע"י משה הודיע השי"ת שנצטוו בהם נביאייהם, כמו שכתב הרמב"ם הלכות מלכים) שגם ההודעה מתורת משה לא ראו בעצמם, רק סופר להם מקהל עדת ישורון. ולכן כיון שאין להם אימות מוחשי, **אם כן מצוות שלהם היא רק שמירת הסדר קרוב לדת הנימוסי**, קל הביטול ע"י נביא באות ומופת ובפרסום. לכן אין להם רק סיף, שזה מיתה המסורה גם למלכות בהפר אחד דת נימוסי חותכים ראשו בסיף בלבד.

[וקצ"ע דתינח גזל רציחה ועריות הם מצוות ששייכים לתיקון סדר העולם, אבל למשל איסור אבר מן החי למה משפיע על סדר תיקון העולם. וגם ברכת השם יש לדון כמה זה משפיע על סידור התקני בעולם.]

הריגת ב"נ שעבר על ז' מצוותיו

(ע"ז כו, א) תני רבי אבהו קמיה דר' יוחנן העובדי כוכבים ורועי בהמה דקה לא מעלין ולא מורידין, וכתבו בתוס' דאע"פ שסתם כנענים עובדי ע"ז הם ועוברין על שבע מצות, מכל מקום אין מורידין, דרבינהו בקרא להתיירא דכתיב והיה לך למס ועבדוך (דברים כ). וכ"כ לקמן (סד, ב) בסוגיא דגר תושב, דנחלקו התנאים בגדר גר תושב, דר"מ סובר כל שקיבל עליו בפני ג' חברים שלא לעבוד ע"ז הוא ג"ת, וחכ"א כל שקיבל עליו שבע מצות שקבלו עליהם ב"נ, ואחרים אומרים איזהו ג"ת זה גר אוכל נבילות, שקבל עליו לקיים כל מצות האמורות בתורה חוץ מאיסור נבילות. ומסקינן דנ"מ להחיותו. והק' בתוס' (שם סד, ב) לר"מ למה יש חיוב להחיותו, והלא מיד שעבר שבע מצות חייב מיתה, דאזהרת בני נח היא מיתתן בלא עדים והתראה, א"כ איך שייך חיוב "להחיותו" אם עובר על שאר ז"מ ב"נ, ותי' דכל זמן שלא דנוהו בית דין אינו חייב מיתה, והוכיח מהא דאמרין העובדי כוכבים לא מעלין ולא מורידין.

כתב הטור (יו"ד קנח) שאין מורידין אותן (עכו"ם) לבור בידים, וכתב בב"י, שמדברי התוס' (הנ"ל) משמע דלא למימרא שאסור להורידם, אלא היינו לומר שאינו מצוה להורידם אע"פ שהם עוברים על ז' מצות. ומיהו היכא דמקיימין ז' מצות משמע דאסור להורידם. וצ"ע היכא משמע כן מדברי התוס', וראיתי שמפרשים דכוונתו שהמקור של תוס' הוא הפסוק "והיה לך למס עובדך", והבין הב"י שר"ל שלא חייבה התורה להורגם כדי שיוכלו לשעבד בהם, אבל אם ירצו להורגם שפיר דמי. שוב התבוננתי שגם מלשון התוס' שכתב דרבינהו בקרא **להתיירא**, משמע שיש היתר לא להרגו, אבל גם איסור אין כאן.

וכן הוכיח הב"י מהרמב"ם (רוצח ד, יא) שכתב ז"ל אבל הגויים שאין בינינו ובינם מלחמה ורועי בהמה דקה מישראל וכיוצא בהן, אין מסבבים להן המיתה, ואסור להצילן אם נטו למות, כגון שראה אחד מהן שנפל לים אינו מעלהו, שנאמר (ויקרא י"ט, ט"ז) לא תעמוד על דם רעך, ואין זה רעך. ר"ל ממה שכתב הרמב"ם **שאינו מסבבין** להם מיתה, דייק הב"י שר"ל שאינו חייב, אבל אינו אסור, וצ"ע היכא משמע כן ברמב"ם. שוב ראיתי בט"ז (יו"ד רנח, א) שהיה משמע ליה להב"י מדלא נקט ברישא גם כן לשון אסור כמו שנקט בסיפא שאסור להצילן, שמע מיניה

דלאו איסורא קאמר אלא שאין מצווה לסבב, ומוסיף שהאמת כן הוא, שמתחילה כתב הרמב"ם שם שבכופרים ומסורות היה מצווה לסבב להם המיתה, ועל זה אמר הרמב"ם דבעובדי כוכבים אנסין אין מצווה לסבב להם כן, אלא אם ירצה הרשות בידו לסבב.

אבל עיי"ש שהק' קושיא עצומה מההיא דאמרינן (סנהדרין נז, א) על שפיכת דמים, ישראל בעובד כוכבים פטור, ומפרש התם דלא שייך למיתני מותר דהא אמרינן עובדי כוכבים לא מעלין ולא מורידין, ופרש"י לא מצילין אותם מן הבור מן המיתה ולא מורידין אותן אל הבור להמיתן בידים. הרי לן להדיא שלא לבד שאין חיוב, אלא שיש איסור להורגם. וכן הוכיח מתוס' (ע"ז י',

ב) שהקשו על אנטונינוס שהרג עבדיו, והא אף בישראל אסור משום לא מורידין, מבואר שיש איסור.

מבואר בתוס' שעכ"פ אחרי שדנהו את הב"ב"ד מותר לישראל להורגו, ויש להסתפק אם זה רק היתר להורגו, או שיש גם מצווה, שאנו מצווים לדון ב"ב"ד על זה שעוברים על ז"מ שלהם. וי"ל דלפי הב"י שגם לפני שדנהו יש היתר להרגם, א"כ משמע שאחרי שדנהו יש חיוב. ולכאורה נחלקו בזה הרמב"ם ורמב"ן כמו שיבאר.

מצות דינים בב"ב

דהנה כתב הרמב"ם (מלכים ט, יד) וז"ל וכיצד מצווין הן על הדינים, חייבין להושיב דיינין שופטים בכל פלך ופלך לדון בשש מצות אלו, ולהזהיר את העם, ובן נח שעבר על אחת משבע מצות אלו יהרג בסייף. **ומפני זה נתחייבו כל בעלי שכם הריגה**, שהרי שכם גזל והם ראו וידעו ולא דנוהו, ובן נח נהרג בעד אחד ובדיין אחד בלא התראה, ועל פי קרובין אבל לא בעדות אשה ולא תדון אשה להם. הרמב"ן (בראשית לד, יג) חולק עליו דאם כן היה יעקב אבינו חייב להיות קודם וזוכה במיתתם, ואם פחד מהם למה כעס על בניו וארר אפם אחר כמה זמנים, וענש אותם וחלקם והפיצם, והלא הם זכו ועשו מצווה ובטחו באלהים והצילם.

ממשיך הרמב"ן, שאם הרמב"ם מחפש עבירות אצל אנשי שכם שחייבים בגללם מיתה, הרי אנשי שכם וכל שבעה עממין עובדי עבודה זרה ומגלה עריות ועושים כל תועבות השם היו, והכתוב צווח עליהן בכמה מקומות (דברים יב, ב) על ההרים הרמים ועל הגבעות ותחת כל עץ רענן וגו', לא תלמד לעשות וכו' (שם יח ט), ובגלוי עריות כי את כל התועבות האל עשו וכו' (ויקרא יח כז), **אלא שאין הדבר מסור ליעקב ובניו לעשות בהם הדין**. הרי לן שלפי הרמב"ם בני יעקב היו מחויבים להרוג אנשי שכם על שעברו על מצות דינים, והרמב"ן חולק.

ב"ב שלא קיבל עליו ז' מצוות

כתב הרמב"ם (מלכים ח, ט) יפת תואר שלא רצתה להניח ע"ז אחר השנים עשר חדש, הורגין אותה, וכן עיר שהשלימה אין כורתין להן ברית עד שיכפרו בע"ז ויאבדו את כל מקומותיה ויקבלו שאר המצוות שנצטוו בני נח, **שכל עכו"ם שלא קבל מצוות שנצטוו בני נח הורגין אותו אם ישנו תחת ידינו**.

ממשיך הרמב"ם (שם הל' י) שמשא רבינו לא הנחיל התורה והמצוות אלא לישראל, שנאמר מורשה קהלת יעקב, ולכל הרוצה להתגייר משאר האומות, שנאמר ככם כגר, אבל מי שלא רצה אין כופין אותו לקבל תורה ומצוות. **וכן צוה משה רבינו מפי הגבורה לכוף את כל באי העולם לקבל מצוות שנצטוו בני נח, וכל מי שלא יקבל יהרג**, והמקבל אותם הוא הנקרא גר תושב בכל מקום וצריך לקבל עליו בפני שלשה חברים.

קבלת שכר לב"ב

עוד כתב הרמב"ם (שם הל' יא) שכל המקבל שבע מצוות ונזהר לעשותן הרי זה מחסידי אומות העולם, **ויש לו חלק לעולם הבא**, והוא שיקבל אותן ויעשה אותן מפני שצוה בהן הקדוש ברוך הוא בתורה, והודיענו על ידי משה רבינו שבני נח מקודם נצטוו בהן, אבל אם עשאן מפני הכרע הדעת אין זה גר תושב, ואינו מחסידי אומות העולם ולא (ויש גורסים "אלא") מחכמיהם.

מפני שנצטוו או מפני שהשכל מחייב

מדברי הרמב"ם שכתב שהן צריכים לעשות המצוות משום שנצטוו, משמע דלא כדברי המשך חכמה שכתב **שמצוות שלהם היא רק שמירת הסדר קרוב לדת הנימוסי**, דאם כדבריו למה צריכים לעשות בגלל הצווי, הרי כל ענין מצוות שלהם אינו אלא כדי שיהיה שמירת הסדר וכו', וזה מתקיים אפילו אם עושים משום הכרע הדעת, וצ"ע.

גר תושב

מטרת קבלת הגר תושב במצוות

הבאנו דברי הרמב"ם שג"ת צריך לקבל עליו לקיים ז"מ ב"נ, וכבר הק' האחרונים מה תוקף בקבלה זו, הרי גם לפני הקבלה היו מחויבים בז"מ שלהם, אז מה מוסיף להם הקבלה. ויעוין בחידושי הריטב"א (מכות ט, א) שכתב שג' לשונות נאמרו בכותים, גר תושב ובן נח וכו', גר תושב הוא שקבל בב"ד של ישראל לקיים שבע מצוות שנצטוו בני נח כדאיתא בע"ז (סד, ב), וכזה מותר להתיישב בינינו ולזה נקרא תושב, **וכיון שקיבלן בב"ד הוא נקרא בשבע מצוות אלו מצווה ועושה**, וכי הא אנו מצווין להחיותו כדכתיב וחי עמך (ויקרא כה, לה), ואין צריך לומר שאסור לנו לגרום לו שום קטלא וכל שכן להורידו לבור. עי"ש שמאריך בגדר ב"נ וכו'.

אבל הריטב"א בדבריו אלו האיר עינינו בגדר קבלה זו של הג"ת, שהוא כדי שיהיה כמצווה ועושה, והוא על פי מה שאמרו חז"ל (ב"ק לח, א) עה"פ "ראה ויתר גוים", ראה שאין מקיימין ז' מצוות שלהן, "התיר להם", ר"ל שאינם מקבלים שכר כמצווה ועושה אלא כמי שאינו מצווה ועושה, אבל אם קיבל עליו המצוות הוי כמצווה ועושה, שע"י קבלתו נעשה מחויב בדבר, ולכן יש תוקף בקבלתו דלפני זה לא היו "מחויבים", ועכשיו התחייבו מחדש.

האם גוים "מצווים" על ז"מ ב"נ

והנה הגמ' (ב"ק שם) הק' "איתגורי איתגר", ר"ל איך נאמר שהתיר להם בגלל שראה שאינם מקיימים המצוות, וכי נותנים להם שכר על זה, ומשני שאינם מקבלים שכר כמצווה ועושה אלא כמי שאינו מצווה ועושה, משמע שבאמת מצווים ומקבלים עונש על עבירתם, אלא שאין מקבלים שכר. וזה לכאורה דלא כהריטב"א דא"כ שוב אין משמעות בקבלתם.

אבל כבר הארכנו במקום אחר שלכאורה נחלקו בזה המפרשים, דהנה התוס' במסכת חולין (קב, א ד"ה ורבי יהודה) כתבו, שאיסור אבר מן החי יכול לחול על איסור בהמה טמאה, ולא אמרינן אין איסור חל על איסור, משום דהוי ליה איסור מוסיף, ר"ל משום דאיסור אבר מן החי איסור גם לב"נ, ולכן חל איסור אמ"ה על איסור בהמה טמאה גם לישראל. אבל עי' בשו"ת הרמ"ע מפאנו (סימן קכ"ג) שחולק על תוס', ונקט שבאבר מן החי אינו איסור מוסיף, דהא דרשין "ראה ויתר גוים", שהתיר להם שבע מצוות, א"כ לא נאסר לגוים. נמצא שהוא מפרש הגמ' כפשוטו, שאינם מצווין כלל אפילו בש"מ ב"נ, ומשו"ה אין כאן "איסור מוסיף", שאין איסור אמ"ה חל לגבי ב"נ.

לפני עור בהושטת אמ"ה לב"נ

כדבריו נקט בשו"ת פני"י (יו"ד סי' יד), שכתב דאחר מתן תורה שהתיר להם ז' מצוות, שוב ליכא לפני עור דאורייתא במכשיל ב"נ באחד מן הז' מצוות שנצטוו ב"נ, ואינו אלא איסור דרבנן. ולפי"ז הא דאיתא בכמה דוכתי (ע"ז ו, ב ועוד) מנין שלא יושיט אדם כוס של יין לנזיר, **ואבר מן החי לבני נח** ת"ל (ויקרא יט) ולפני עור לא תתן מכשול, צ"ל דאינו אלא אסמכתא בעלמא. ועי' בשו"ת חתם סופר (חו"מ קפה) שתמה על הפנ"י, דהא מסקינן בע"ז שאע"פ שהתיר להם, היינו שלא יקבלו שכר כמצווה ועושה, אבל מיענשו עליהו, נמצא המכשילים נותן מכשול לפני עור, ונהי דממונם התיר לענין אם הזיק שור ישראל לשל ב"נ שהוא פטור, **אבל להכשילם בעבודת ה' מי התיר**, אדרבא מצוה להורותם כמ"ש רמב"ם (פ"י ממלכים).

וצ"ל בדעת הרמ"ע מפאנו והפנ"י וסייעתם, דס"ל שאע"פ שהגוים אינם מצווים כלל, מ"מ מידי עונש לא נפטרו, ונענשים אע"פ שאינם מצווים. וכן משמע קצת לשון רש"י (ב"ק לח, א) שאפילו מקיימין אותן וכו', **שהרי אינם מצווים, אבל מעונשין לא פטור**. ולפי"ז י"ל שזה גם פשט בריטב"א, שבאמת אינם מצווים ולכן שפיר שייך ע"ז קבלה מחדש, ובכל זאת נענשים על אי קיומן.

ובעיקר שיטת הרמ"ע מפאנו, עי' באמרי בינה (שם) שתמה שהרמ"ע סתר משנתו, שבספרו עשרה מאמרות (מאמר חיקור הדין ח"ג פרק כא) כתב וז"ל, דאף דאמרינן ראה ויתר גוים, לא תידוק מיניה שיהיה מותר לנו להחטיא אדם בדבר, דהא תניא לא יושיט אדם אמ"ה לב"נ, אלא הותרה להם **ועתידין ליתן את הדין**. ומבואר, דס"ל שיש להם איסור, וא"כ אמאי אין כאן איסור כולל.

וי"ל, דס"ל להרמ"ע כקושיין דלעיל, דהיינו שאע"פ שס"ל שאין כאן איסור, וממילא לא הוי איסור מוסיף, אבל היות ומקבל עליו עונש, עובר משום לפני עור, דלא גרע מעצה שאינה הוגנת, וס"ל דיש בעכו"ם אף משום לפני עור דעצה

שאינה הוגנת. וכן מדויק בדבריו, שכתב ועתידין ליתן את הדין, היינו שאין הלפני עור מצד האיסור, אלא מצד מה שעתידי לקבל עליו עונש.

סיבת העונש דבני נח אחר ההיתר

ובעיקר מה שהעלינו לפי הריטב"א והאחרונים הנ"ל דאין בני נח מצווים אחר שעמד הקב"ה והתיר להן מצוותיהן ובכל זאת נענשים, לכאורה צ"ע דאם לא נצטוו איך ומשום מה נענשים. ועי' בספר כלי חמדה (פרשת ויקהל אות ד) וביתר אריכות בספר חמדת ישראל (דיני ב"נ אות א' עמוד פו), שכתב שאע"פ שהצווי הוסר, אבל מ"מ עדיין הם מחויבים מצד השכל, ולכן הם נענשים [וכשיטת רבינו ניסים גאון ריש מסכת ברכות, שב"נ מצווים על מצוות שכליות].

ועיי"ש שהטעם שגדול מצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה, הוא מפני שהמצווה צריך ללחום נגד פיתוי היצר, והקב"ה ראה שאין ביכולתם של בני נח ללחום נגד היצה"ר, ולכן "התיר", ושוב אינם צריכים להילחם עם היצר, אלא דממילא גם לא יקבלו שכר כמצווה ועושה משום שאין להם המלחמה. ומ"מ מידי עונש לא נפטרו, משום דסוף סוף הם חייבים לעשות הז"מ גם בלא להיות מצווים, משום שהם מצוות שכליות וקיום העולם. אבל עדיין צ"ע אם מחויבים בז"מ מצד השכל למה צריכים פסוקים לדרוש חיובם. ועוד אם עדיין מחויבים למה אין יצה"ר.

למה גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה

והנה נחלקו הראשונים בביאור טעמא דגדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה. דהתוס' (קידושין לא, א) ביארו דמי שמצווה ועושה עדיף, לפי שדואג ומצטער יותר פן יעבור, ממי שאין מצווה שיש לו פת בסלו שאם ירצה יניח. היינו שמקבל שכר על עצם הדאגה והצער שמא לא יקיים מצות השם. וכעין זה כתב הריטב"א (שם) בשם רבותינו ז"ל, שזה שטן מקטרגו כשהוא מצווה, וזה אין שטן מקטרגו ולפום צערא אגרא. היינו שמקבל שכר על עצם המלחמה שיש לו עם היצר הרע (וכדברי הכלי חמדה).

ונראה שנ"מ מבין הטעמים במצוות שכליות, האם יקבלו עליהן שכר כמצווה ועושה או כאינו מצווה ועושה. דלדברי התוס' שמקבל שכר על זה שדואג ומצטער פן יעבור, מסתברא שגם על מצוות שכליות יקבל שכר כמצווה ועושה, אע"פ שאין כאן צווי מפורש, כיון שסו"ס הוא מחויב בדבר וממילא דואג ומצטער פן יעבור. אך לפי רבותיו של הריטב"א, אפשר לומר כדברי החמדת ישראל שהיות ואין כאן צווי ממש, אין היצה"ר מקטרג. ויותר נראה לומר גם הפוך שאם הוא חייב לעשותו אפילו מצד השכל עדיין יש מלחמת היצר, אבל מצד הדאגה אולי הוא לא דואג עליו הואיל ואין כאן צווי מפורש. אבל העירו לי דאולי גם לפי הסברא של הריטב"א שבמצווה יש יצה"ר, י"ל שאע"פ שמצד היצה"ר שהוא מפתה את האדם להכשילו אין חילוק בין היכא שיש צווי להיכא שחייב משום דהוי מצות שכליות, אבל יש עוד פן בזה, והוא שהטבע של האדם הוא שאינו רוצה ל"ציית", א"כ היכא שהוא הגיע להכרת המצוה משכלו, אין את היצה"ר הזה שאדרבה הוא מקשיב לעצמו, לא לאחרים.

שני ענינים בכל קיום מצוה

עוד הביא הריטב"א בביאור נוסף מהרמב"ן, וז"ל, "שהמצוות אינן להנאת האל יתברך המצוה אלא לזכותנו, ומי שהוא מצווה קיים גזירת המלך, ולפיכך שכרו מרובה יותר מזה שלא קיים מצות המלך, מכל מקום אף הוא ראוי לקבל שכר, שהרי מטוב לבב וחסידות הכניס עצמו לעשות מצות השם יתברך".

וכעין זה כתב הגר"א ווסרמן זצ"ל בספרו קובץ שיעורים (קידושין לא, א) שישנם שני ענינים בקיום מצוות, הא' עצם התועלת שיש בקיום המצוות שבשבילה ציונו הקב"ה לעשות המצוות, והב' יש תועלת בדבר זה עצמו שמקיים צווי הבורא. ועי"ש שביאר בזה הא דלפי הרמב"ן קיימו האבות כל התורה כולה רק בארץ ישראל ולא בחוץ לארץ, אע"פ שמצוות שאינן תלויות בארץ נוהגות בין בארץ בין בחוץ לארץ. אלא משום שעיקר קיום המצוות הן בארץ ישראל, כמו שכתב הרמב"ן, היינו שמצד תועלת המצווה עיקרו בא"י, ובחו"ל צריכים לקיים המצוות מצד צווי השם, ממילא האבות שעדיין לא נצטוו, וממילא בהם לא שייך הענין לקיים מצד הצווי, וכל ענינם לקיים מצוות, אינו אלא בשביל "תועלת" המצוה, וזה בעיקרו אינו אלא בא"י.

ולפי דבריהם כתב בספר חבצלת השרון, דהיכא שמחויב לעשות המצוה רק מצד שהיא מן המצוות השכליות, היות ואין כאן "צווי השם", יקבל שכר רק כאינו מצווה ועושה, שיש לו רק "תועלת המצוה" ולא קיום צווי השם.

אבל עדיין יש להעיר שלפי הכלי חמדה שהיו עדיין חייב משום דז"מ הוי שכליות, א"כ למה לא הוי אמ"ה איסור מוסיף, ולמה לא הוי לפני עור מצד איסור זה ולא רק מצד העונש, וצ"ע.

מצווה ועושה במצוות בני נח

כבר הבאנו דברי הריטב"א (מכות ט, א) שכיון שג"ת קיבלן בב"ד הוא נקרא בשבע מצוות אלו מצווה ועושה.

ויש להסתפק בכוונתו, האם משום שקיבל עליו לקיים המצוות, נחשב הוא עתה כמצווה ועושה, שקבלתו בפני ב"ד מחייבת אותו. או דילמא שכיון שקיבל עליו לעשות המצוות נמצא שהוא חוזר למצב של ב"נ קודם הא ד"עמד ויתר ארץ", משום שהוא הראה בעצמו שמוכן לקיים המצוות ובזה מבטל מעצמו ההיתר שהתיר להם הקב"ה.

ונראה כהצד השני, שכן אם כהצד הראשון הרי אחרי ככלות הכל נמצא שאין כאן צווי, ואם נאמר שטעם מה שאין להם שכר כמצווה ועושה הוא משום שאין צווי, כדברי הריטב"א לעיל בשם הרמב"ן, א"כ לא יובן מה נשתנה בזה שקיבל עליו בפני ב"ד. אכן אם נאמר כהצד השני ניחא, שכן אחרי שקיבל עליו לקיים המצוות, חזר להמצב שב"נ היו מחויבים מצד צווי ה', ובדין הוא שיטול שכרו משלם. אבל לפי הסברא שתלוי בדאגה י"ל שאם קיבל על עצמו אז כבר דואג.

גר תושב

ביאור הגרי"ז בדברי הרמב"ם

לגבי עיקר הקושיא על הרמב"ם מה טיבו של קבלה זו, עי' באגרות הגרי"ז (בסוף ספר חידושי מרן רי"ז הלוי על הרמב"ם), שהשואל טען שאין שום נ"מ בקבלת הגר תושב לגבי ידידה, אלא לדין שמותר לנו להשאירו בא"י ומצווים להחיותו. הגרי"ז חולק דמצינו כמה נ"מ שנוגע רק לדידה, ב"נ שהרג בשוגג נהרג וג"ת גולה, וכן לענין קנאים פוגעים בו מבואר ברמב"ם שאינו נוהג בב"נ. אלא ע"כ דהקבלה שנעשה על ידיה גר תושב, חידשה דינין גם לגבי הג"ת עצמו, דהתורה חילקה בין ב"נ לג"ת. וכתב שמן הסתם מה שהפריע להשואל הוא דמה ענין בקבלתו אם כבר מחויב, ועל זה תי' הגרי"ז על פי מש"כ הרמב"ם שמשא רבינו נצטווה לכופ את כל באי העולם לקבל ז"מ ב"נ ואם לאו יהרגו, הרי דאע"ג דבז"מ נצטוו כבר מאדם הראשון, אבל אחר מ"ת נתחדש דין גם אצל אומות העולם שלא די בזה שאין עוברין, אלא צריכים קבלה ג"כ, והקבלה צריכה להיות שיקיים אותן בשביל שהן כתובין בתורה. ר"ל שמקבל לעשות המצוות בגלל שהודיענו ע"י משה רבינו שנצטוו כבר, כלשון הרמב"ם.

חלות גר תושב

ובספר "חידושי הגאון מפוניבז" מכח קושיא הנ"ל על הרמב"ם רצה לחדש שבקבלת המצוות של הג"ת ישנו חלות דין גרות עליו, שהרי בוודאי חלוק חיוב המצוות של ישראל מחיוב מצוות של ב"נ, שחיוב מצוות של ישראל אפילו לענין הז"מ ב"נ הוא מכח קבלת התורה בהר סיני, וקבלת המצוות של הג"ת הוא שמקבל עליו לקיים את הז"מ מדין חיוב התורה, וכמו שגר צדק מקבל עליו תרי"ג מצוות, כך ג"ת מקבל עליו ז"מ להתחייב בהם כמו ישראל.

עולם הבא לג"ת

ועל פי זה מיישב סתירה בדברי הרמב"ם, שבהל' איסו"ב (יד, ד) כתב שאומרים לו לגר הבא להתגייר, הוי יודע שהעולם הבא אינו צפון אלא לצדיקים והם ישראל, וזה שתראה ישראל בצער בעולם הזה טובה היא צפונה להם, שאינן יכולין לקבל רוב טובה בעולם הזה כאומות, שמא ירום לבם ויתעו ויפסידו שכר העולם הבא כענין שנאמר וישמן ישורון ויבעט. הרי להדיא שאין עולם הבא אלא לישראל, ואילו בהל' מלכים (הנ"ל) כתב שג"ת יש לו חלק בעוה"ב, אבל להנ"ל ניחא שגם ג"ת נחשב לענין ז"מ כישראל ולכן שפיר יש לו חלק בעוה"ב.

על פי דבריו יש להסביר חידוש דין במ"א לגבי שמירת שבת של ג"ת, כמו שיבואר בסמוך.

ג"ת בקבלת שאר מצוות

כתב המחבר (או"ח שד, ג) כותי גמור שהוא שכיר אין רבו מצווה על שביתתו. וכתב על זה המגן אברהם (שם ס"ק יב) שאפילו הוא עושה מלאכת רבו אין אסור מדאורייתא כיון שאינו קנוי קנין עולם. ואם קיבל עליו מצות הנהוגות בעבד והוא שכיר, אין רבו מצווה על שביתתו כשעושה לעצמו [מש"כ לעצמו עי' בביה"ל דאם עושה לישראל אחר

בודאי אסור מן התורה, דלא גרע מגר תושב בעלמא], דלא הזהירה תורה אלא על עבד הקנוי קנין עולם, אבל העבד אסור לעשות מלאכה אפילו לעצמו, דהא קבל עליו מצוות הנהוגות באשה.

ובביאור הלכה (שם) הביא דברי המ"א והשיג עליו כיון שאין קנוי לו הלא בודאי אין גירות לחצאין, ומאי מהני קבלתו למצות הנהוגות בעבד, הלא קי"ל בבכורות (ל, ב) א"י שבא לקבל עליו ד"ת חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו. ודוקא בעבד שגופו קנוי ויש עליו שם עבד גילתה לנו התורה דדי אם יקיים רק מצות הנהוגות באשה, משא"כ באדם דעלמא. אין לנו בתורה רק או גר תושב או ישראל גמור, וזה שלא רצה לקבל עליו כל התורה מסתברא דאין מדרגתו אלא כגר תושב בעלמא, ומנא ליה להמ"א שיהיה עדיף מגר תושב דהוא אסור לשבות בשבת. ותי' הביה"ל שאה"נ אינו אלא גר תושב בעלמא, אלא דס"ל דגר תושב גופא אם רצה לקבל עליו בעת תחלת גירותו עוד מצות מלבד השבע ג"כ חלה קבלתו שמחוייב אח"כ לקיים, ומה דנקטו שבע רבותא אשמועין דאף ששבע מצות מחוייב לקיים כל בן נח, אפ"ה חלה הקבלה, ובכלל גר תושב הוא לענין שמצווין להחיותו, וכ"ש אם קבל עליו יתר מצות בודאי מהני.

אבל הקשה הביה"ל איך ישמור שבת, והלא גר תושב ג"כ אסור לשמור שבת כדמוכח בתוס' למסכת יבמות (מח, ב), ותי' דזהו בסתם גר תושב שלא קבל עליו רק שבע מצות כנהוג, וא"כ הוא לענין שאר מצות כא"י גמור משא"כ כשקבל עליו עוד מצוות בתחלת גירותו, ובכללם היה ג"כ שבת בודאי יכול לקיימם ומחוייב לקיימם. משמע מלשוננו שדווקא היכא שקיבל עליו ג"כ מצוות אחרות, אבל אם קיבל עליו ז"מ ושבת אסור לו לשמור שבת, וצ"ע

ולפי היסוד של הרב מפונבז' מובן יותר איך אפשר לו לשמור שבת, שכמו שג"ת לא מקרי ב"נ לענין ז"מ שקיבל, משום שעכשיו עושה המצוות כיהודי, ה"נ הג"ת הזה שקיבל עליו מצוות כאשה, א"כ לגבי מצות שבת הוי כיהודי, א"כ לא שייך הדין שגוי ששבת חייב מיתה. ולפי"ז נראה שאפילו אם רק קיבל ז"מ ושבת, יהיה מותר לו לשמור שבת, ששמירת שבת שלו הוא שמירת שבת של יהודי, ודו"ק.

ג"ת בכתיבת תפילין

האחרונים דנו האם ג"ת כשר בכתיבת תפילין, ועי' בביאה"ל (סימן לט) שהפמ"ג ומחה"ש [ועוד הרבה אחרונים] הסכימו דפסול מטעם דהא אינו בקשירה. והשע"ת המציא דבר חדש, דאיירי הד"מ דמכשיר בגר תושב דקיבל עליו כל המצות חוץ מאיסור נבילה, וא"כ הלא ישנו בקשירה. אבל כתב הביה"ל שזה אינו דהלא עכ"פ אינו מזהר על הקשירה, ותדע דאטו אם אשה ועבד יקבלו עליהן מצות תפילין יהיו כשרים לכתיבת תפילין, וגם לפי"ז אם האשה תקבל על עצמה מצות ציצית תהיה כשירה. וחוץ מזה אין גירות לחצאין. ועוד דא"כ בגר שמל ולא טבל דכתב הרא"ש בע"ז דאינו גרע מגר תושב דהרי קבל עליו כל המצות, וא"כ לפי"ז יהיה כשר לכתיבת סת"ם ויהיה כשר לזביחה כישראל לשיטת הר"י דתלי בבר זביחה, דהרי הוא מחזיק לעצמו במצות זביחה, וסתמא דגמרא ביבמות (מ"ו) דאמר שם וכיון דלא טביל עו"ג הוא לא משמע כן. אבל לפי דברי ההרב מפונבז' מובן למה מקרי בר כתיבה, שאם קיבל עליו מצות תפילין שפיר הוי בר כתיבה.

בשיטת רש"י שג"ת חייב בשמירת שבת

רש"י (יבמות מח, ב) כ' דגר תושב הוא זה שקבל עליו שלא לעבוד עבודת כוכבים ואוכל נבלות, והזהירו הכתוב על השבת דמחלל את השבת כעובד עבודת כוכבים. ותמה עליו בתוס' דאם כן נפיש להו משבע מצות, ובמסכת ע"ז (סד, ב) משמע דבשבע מצות שקבלו בני נח איקרי גר תושב. ועוד דבפרק ארבע מיתות (סנהדרין נח, ב) אמרינן דעובד כוכבים ששבת חייב מיתה אפילו בחול כל שכן בשבת, ובפרק ד' מחוסרי כפרה (כריתות ט, א) קאמר ר"ע דגר תושב אין מזהר על השבת. מה שכתבו בתוס' שלר"ע אינו מזהר בשבת אינו מובן, שהרי לכו"ע אינו מזהר על השבת, דת"ר גר תושב מותר לעשות מלאכה בשבת לעצמו כישראל בחולו של מועד, ר"ע אומר כישראל ביו"ט, ר' יוסי אומר גר תושב עושה בשבת לעצמו כישראל בחול, רש"א אחד גר תושב ואחד עובד כוכבים עבד ואמה התושבים, עושין מלאכה בשבת לעצמן כישראל בחול.

ותי' הרב מפונבז' שלפי הנ"ל ניחא, דהנה לענין איסור ע"ז כתב לחדש שיש הבדל יסודי בין ב"נ לישראל, שאצל ב"נ אין האיסור אלא בזה דעובד אלהים אחרים, אבל אצל ישראל עיקר היסוד הוא האמונה בה, א"כ ג"ת שמצות ע"ז שלו מחייב גם אמונה בה, חייב בשביתת שבת משום לתא דע"ז, דכל המחלל שבת כעובד ע"ז, והטעם בזה משום דשביתת שבת כנגד מעשה בראשית, אבל ב"נ אע"פ שמצווה באיסור ע"ז, אבל היות ואין בו ענין של אמונה, אין איסור ע"ז שלו מחייבו בשביתת שבת, שהיא קשורה לאמונה במעשה בראשית.

הודעת איסור ע"ז לגר המתגייר

על פי זה מיישב עוד קושיא, דהנה בסוגיא ד"גירות" (יבמות מז, ב) נאמר שמודיעין לגר מקצת מצוות, ולומדים את זה מנעמי שאמרה לרות אסיר לן עבודת כוכבים, ורות ענתה (רות א) ואלהיך אלהי, וקשה למה אמרה לה על איסור ע"ז, הרי בלא"ה היתה מצווה בתור ב"נ. ולהנ"ל ניחא, דגם לענין ע"ז יש הבדל בין יהודי לב"נ, ולכן היתה צריכה להזהירה מחדש על איסור ע"ז.

חזרה מקבלתו

הבאנו לעיל דברי הגרי"ז ובין הדברים מבואר שם שיכול הג"ת לחזור בו מקבלתו, ויש להסתפק לפי הרב מפוניבז, שיש חלות דין גר תושב, האם יכול הג"ת לחזור בו, שהרי גר אמת בוודאי אינו יכול לחזור בו, א"כ אולי גם ג"ת שלענין הז"מ הוי כגר אמת, אינו יכול לחזור בו. עוד יש להסתפק האם בני ג"ת הם ג"כ ג"ת, דהיינו כמו שבן גר אמת הוא ישראל כך בן ג"ת הוא ג"ת. ויש שרצו להוכיח מהרמב"ם (איסורי ביאה יב, ה) שכתב שהבא על בת גר תושב אין הקנאין פוגעים בו אבל מכין אותו מכת מרדות, משמע שיש מושג של "בת" ג"ת. אבל אין זה נכון כלל דכמו ש"בת" ישראל, הכוונה בת שהיא ישראלית ה"נ "בת" ג"ת הכוונה בת שהיא ג"ת.